

Beleidsplan Luther Museum Amsterdam 2019-2022

1 Algemeen

Na een zorgvuldige voorbereiding zal het Luther Museum in april 2019 zijn deuren openen voor het publiek. Dit beleidsplan behelst de fase tot de opening van het museum en de fase na de opening tot de viering van 250-jaar Wittenberg in 2022, het gebouw waar het museum is gevestigd.

1. De stichting heeft ten doel het in standhouden van het Luther Museum Amsterdam, hierna ook te noemen: het “**LMA**”, door:
 - a. Het tentoonstellen van Evangelisch-Luthers kunstbezit, zijnde roerende zaken van oudheidkundige, historische of artistieke waarde die op enigerlei wijze representatief zijn voor de geschiedenis van het lutheranisme in Nederland in het algemeen en in Amsterdam in het bijzonder;
 - b. Het gelegenheid bieden aan het publiek tot het bezichtigen van het in het Luther Museum Amsterdam geëxposeerde kunstbezit;
 - c. Het openstellen van het sub a bedoelde kunstbezit voor wetenschappelijk onderzoek en educatie;
 - d. Het in stand houden, uitbreiden door verwerving in eigendom of bruikleen en beheren van het sub a bedoelde kunstbezit;
 - e. Het organiseren van tentoonstellingen die deze doelstellingen dienen;
 - f. Het uitoefenen van taken, bevoegdheden en rechten en het aangaan van verplichtingen die verband houden met of bevorderlijk zijn voor de exploitatie van het Luther Museum Amsterdam.

Dit beleidsplan is nadrukkelijk bedoeld voor een instelling die valt onder de ICOM – museumdefinitie.

Historische Schets

Sinds de oprichting van de Evangelisch-Lutherse Gemeente in Amsterdam in 1588 heeft de gemeente een rijk en gevarieerd kunstbezit opgebouwd met objecten van historische en kunsthistorische waarde. Met deze collectie onderscheidt de gemeente zich van andere stromingen binnen het Protestantisme, waar kunstbezit een veel geringere rol heeft gespeeld. Vanuit de wens dit kunstbezit zorgvuldig te bewaren en open te stellen voor het publiek, zijn er in de afgelopen jaren plannen gemaakt om te komen tot een volwaardige museale presentatie in het bestuurscentrum van de Wittenberg en de aanpalende kerkzaal. Nu de herbesteding van de Wittenberg zijn voltooiing nadert, komt de opening van het museum concreet dichterbij.

Doelstellingen

Het museum wil het publiek kennis laten maken met het kunstbezit, maar ook met Lutheranisme in Nederland en Amsterdam, de rol van de Wittenberg als bestuurscentrum en de werken van de diaconie in het verleden en heden.

Concreet wil het museum in de komende beleidsperiode realiseren: de opening van het museum in april 2019, het vervolmaken van de opstelling inclusief randprogrammering en educatie, het maken van tentoonstellingen en de viering van 250-jaar Wittenberg in 2022. Randvoorwaarden zijn opname in het Nederlands Museumregister en registratie als Culturele ANBI. Hiermee zal het museum ook volwaardig lid worden van de Samenwerkende Amsterdamse Musea, de Plantagebuurt en de Nederlandse Museum Vereniging. Het museum onderschrijft de ethische museumcode en het bestuur past de Governance Code Cultureel toe waarbij gekozen is voor het bestuursmodel.

2 Collectie

Het museum heeft een apart collectieplan opgesteld waarin uitgebreid de visie van het museum op de collectie beschreven staat.

Beschrijving

De kerncollectie van het museum wordt gevormd door objecten die afkomstig zijn uit het voormalige Oude Mannen en Vrouwen Huis De Wittenberg, het Luthers Weeshuis, de Diaconie en de Amsterdams Evangelisch Lutherse Gemeente. De kernstukken worden apart beschreven in het collectieplan. De voorwerpen zijn in de afgelopen eeuwen verworven door het geven van opdrachten, schenkingen en aankopen. Het gaat om een uniek ensemble van het monumentale gebouw en collectie. Daarnaast beheert het museum het kunstbezit van (opgeheven) gemeentes, zoals die van Doesburg en Zeeland.

De belangrijkste deelcollecties zijn:

- Schilderijen en portretten
- Meubels
- Bijbels
- Avondmaal zilver
- Prentwerk
- Penningen
- Lutherana
- Nagelvaste onderdelen (Burgemeesterspoort, Eerste Steen, enz.)

Naast stukken in eigendom, heeft het museum een aantal stukken in langdurig bruikleen. Het museum zet zich actief in om stukken uit andere gemeentes die dreigen te verdwijnen te verwerven of daarover te adviseren. Dit geldt tevens voor stukken die aangeboden worden door derden of op veilingen en in de kunsthandel. LMA wil lacunes aanvullen.

Bij verwerving hanteert het museum een waarderingsstelsel dat vijf criteria telt:

- Herkomst
- (Kunst)historische waarde
- Opstelling
- (Historisch) verhaal
- Conditie

Met haar kunstbezit onderscheidt de Evangelisch Lutherse gemeente zich duidelijk van andere stromingen binnen het Protestantisme in Nederland, waar kunst hoegenaamd geen rol van betekenis heeft gespeeld. Het vertelt een uniek, eigen verhaal van hoe gelovigen eeuwenlang hun religie beleden hebben. Maar daarnaast ook de plaats die een immigrantenkerk inneemt en hoe de zorg voor ouderen en zwakkeren in de samenleving werd georganiseerd. De oprichting van het Luther Museum onderstreept het unieke eigen karakter. In de vaste opstelling zal ook het heden een rol spelen en dan met name ook de werken van de Diaconie.

Collectieregistratie, documentatie en onderzoek

Registratie is een continu proces. De afgelopen jaren heeft het museum veel tijd en energie gestoken in het op orde brengen van de basisregistratie. Voor deze registratie maakt het museum gebruik van het programma ADLIB. Deze basis zal de komende jaren uitgebreid worden en geactualiseerd. Ook zullen nieuwe verwervingen aan de registratie worden toegevoegd. Bij de inhuizing van de collectie zullen de basisgegevens zoveel mogelijk worden gecontroleerd. Eén van de verbeteringen die zal worden doorgevoerd is het plaatsen van het ADLIB-programma op een server waardoor het programma op verschillende plekken raadpleegbaar en toegankelijk wordt.

Bij de inhuizing zal ook gekeken worden naar de handbibliotheek van het museum. Lacunes dienen zoveel mogelijk te worden aangevuld. Hierdoor wordt het mogelijk in het museum beperkt onderzoek te doen naar de achtergrond van de collectie. Ook zal ernaar gekeken worden in hoeverre het zin heeft om te kijken naar *oral history*. Op dit moment zijn er nog gemeenteleden die iets kunnen vertellen over het gebruik en de functie van objecten in de collectie. Deze *oral history* kan zowel schriftelijk als op film worden vastgelegd.

Met behulp van externen en studenten zal verder onderzoek worden gedaan naar de collectie. Een belangrijke rol hierin is weggelegd voor het omvangrijke archief, dat grotendeels is ondergebracht in het Stadsarchief Amsterdam. Dit archief is ontsloten, maar nog nooit systematisch onderzocht in relatie tot de collectie. Het onderzoek zal worden uitgevoerd in samenhang met het tentoonstellingsprogramma. Een eerste onderzoek dat zal worden uitgevoerd is een archief- en kleurenonderzoek van de Herenregentenkamer. Zo zullen jaarlijks onderwerpen aan bod komen.

Behoud en beheer

De natuurlijke bewaaromstandigheden in de beoogde museumzalen zijn opvallend goed te noemen. Dit is gebleken uit een onderzoek dat in 2016 uitgevoerd is door dr. Ir. Marco Martens. Voor de opening van het museum zullen de ramen worden voorzien van UV-werend folie. Gekeken zal worden of het wenselijk is een permanente meting uit te gaan voeren met elektronische dataloggers.

Actieve conservering dient met grote zorgvuldigheid te worden uitgevoerd en begeleid. Het is daarom niet wenselijk en haalbaar om veel verschillende restauraties gelijktijdig te laten uitvoeren. Naast de losse collectie-onderdelen zal vooral ook gekeken worden naar de vaste interieur elementen. Over het algemeen kan gesteld worden dat er een relatie is tussen de conditie van de algemene collectie en bezoekersbeleving. Toch is het uitgangspunt bij de conservering terughoudendheid. Vaak is uitstel beter voor het beheer van de collectie op de lange termijn. In de exploitatiebegroting is jaarlijks een budget opgenomen voor zowel de actieve als passieve conservering.

Collectievorming, verwerven, selecteren en afstoten

De collectie kent een goed afgebakend verzamelterrein. De collectie zal naar verwachting vooral groeien door het verkrijgen in eigendom of langdurig bruikleen van gemeenten die in de nabije toekomst zullen worden opgeheven. Ook zal gekeken worden of stukken die in het verleden verworven zijn door andere musea in langdurig bruikleen verworven kunnen worden. Te denken valt hierbij aan een aantal stukken afkomstig van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Leiden die zich momenteel bevinden in het depot van het Rijksmuseum. Bij verwervingen via de kunstmarkt zal het museum kijken of de herkomst te herleiden is.

Door te voldoen aan de voorwaarden die het Nederlandse museumregister stelt verwacht het museum op korte termijn opgenomen te worden in het register. Ook zal het museum geregistreerd worden als Culturele ANBI. Hierdoor wordt het fiscaal aantrekkelijker voor derden om het museum te ondersteunen als zich een mogelijke aankoop op de kunstmarkt voor doet. Aangezien het niet mogelijk is in te schatten waar en wanneer dit zal voorvallen en welke bedragen hiermee gemoeid zullen zijn wordt verwerving een bescheiden vast bedrag opgenomen in de exploitatiebegroting.

In het verleden zijn helaas objecten afgestoten die het museum nu graag in de collectie behouden zou hebben. Het museum is hierdoor extra terughoudend als het gaat om afstoting. Alleen objecten die aan vrijwel geen enkele grond van het collectiewaarderingsstelsel voldoen komen voor afstoting in aanmerking. Bij afstoting zal het museum zich houden aan de gelden Leidraad Afstoting Museale Objecten (LAMO).

3 Publiek

Het Luther Museum is zich ervan bewust dat het geen groot publiek zal trekken. Dit is ook niet de doelstelling, beoogd wordt een bezoekersaantal tussen de 10.000 en 25.000 bezoekers. Voor de opening van het museum maar ook de periode daarna heeft het museum een marketingplan opgesteld waarin de middelen beschreven staan die het museum wil aanwenden om het beoogde bezoekersaantal te halen. Naast buitenlandse bezoekers richt het museum zich bewust op Nederlandse (Lutherse en Protestante) bezoekers en buurtbewoners, zij zullen zorgen voor draagvlak voor het museum. Marketing is geen doel op zichzelf, maar dient de door het museum georganiseerde activiteiten te ondersteunen.

In samenwerking met bureau De Nieuwe Collectie (DNC) is een doordacht plan opgesteld voor de vaste presentatie van het museum. In de vaste presentatie vertelt het museum de drie uitgezette verhaallijnen: Het bestuurscentrum in het gebouw Wittenberg, Geloven op zijn Luthers en De Lutherse gemeenschap in Amsterdam. Na opening zal worden gekeken waar de bezoeker verdieping wil. Deze verdieping kan door middel van een film maar ook aanpassing van de routing. Het museum hecht zeer aan inclusiviteit. Gekeken zal worden hoe de vaste opstelling toegankelijker gemaakt kan worden voor mensen met een beperking, bijvoorbeeld door de teksten aan te bieden in een groter lettertype.

Tijdelijke tentoonstellingen kunnen een kostbare aangelegenheid zijn. Toch streeft het museum ernaar om minimaal één tentoonstelling of presentatie per jaar te realiseren. De tentoonstellingen zijn nauw verbonden met de eigen collectie en zorgen voor verdieping voor bezoekers en zetten aan tot wetenschappelijk onderzoek. De tentoonstellingen zetten aan tot herhaalbezoek en richten zich op Nederlands cultuurpubliek en dan met name uit de regio Groot-Amsterdam. De tentoonstellingen zullen met name georganiseerd worden in de kerkzaal. Naast historische onderwerpen wordt ook gedacht aan bescheiden projecten met hedendaagse kunst. De tentoonstellingen zullen relatief bescheiden zijn van omvang en vooral uit objecten uit eigen collectie worden samengesteld, aangevuld met bruiklenen uit museale collecties en particulier bezit. Voor de tentoonstellingen worden tijdelijke wanden ontworpen die bij de opening gereed zijn.

Educatie en musea zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Het museum denkt daarbij veel breder dan alleen schoolklassen. Voor het ontwikkelen van educatieve programma realiseert LMA zich dat ook hiervoor geldt dat het museum een beperkte omvang heeft en dus duidelijke keuzes zal moeten maken. Aangezien in Amsterdam een overaanbod bestaat voor schoolklassen uit het lager en middelbaar onderwijs zal vooral gekeken worden bij het ontwikkelen van educatieve programma's naar 'vergeten' groepen zoals het mbo en ouderen. De doelstelling van het museum is om in de beleidsperiode 2019-2022 minimaal één educatief programma te ontwikkelen voor een nader te bepalen doelgroep.

Publicaties zijn tijdrovend en kostbaar en hebben vaak een beperkt bereik. Hoewel er niets mooier is dan een met zorg uitgegeven boek, zal het museum toch vooral kijken naar andere manieren om onderzoeken te publiceren. Dit kan bijvoorbeeld in samenwerking met een tijdschrift of een weblog. Alleen bij een grote, belangrijke tentoonstelling of een uitgebreid onderzoek zal het museum de mogelijkheden voor een publicatie onderzoeken. Publicaties zullen in samenwerking met de Stichting Lutherse Uitgeverij en Boekhandel (SLUB) tot stand komen. De oplage zal in ieder geval bescheiden zijn en veelal onder de 1000 blijven.

Een museumbezoek valt tegenwoordig onder de *leisure market*, het is onderdeel van de vrijetijdsbesteding van de bezoeker. Een bezoeker wil dan ook aangenaam vermaakt worden of juist nieuwe informatie opdoen. Belangrijk hierbij is dat er een consequent beleid wordt gevoerd met een constante kwaliteitsbewaking. Het museum hoopt bij de opening te beschikken over de mogelijkheid om de bezoeker te voorzien van een kop koffie of thee. Dit is een wezenlijk onderdeel van een museumbezoek anno 2019. Op beperkte schaal zullen artikelen en publicaties worden verkocht, er komt geen winkel. Belangrijk in deze beleidsperiode is de training van de publieksmedewerkers, die deels uit vrijwilligers zullen bestaan. Gedacht wordt aan de hospitality training zoals die worden aangeboden door de Samenwerkende Amsterdamse Musea.

Het museum onderscheidt zes verschillende doelgroepen:

- Cultuurliefhebbers
- Cultuur toerist uit binnen- en buitenland
- De Lutherse achterban
- Educatieve groepen
- Huurders en buurtbewoners
- Stakeholders

Voor de marketing is een plan opgesteld. Hierin staat hoe de verschillende doelgroepen worden bereikt. In dit plan wordt ook de ondersteuning van de overige activiteiten omschreven. Deze activiteiten zullen vooral georganiseerd worden met samenwerkingspartners. In eerste instantie is daar vooral ook de Diaconie van de Evangelisch-Lutherse Gemeente bij betrokken, bijvoorbeeld voor buurtbewoners. Andere mogelijke partners zijn het Nederlands Filharmonisch Orkest en debatcentrum De Balie. Hiermee zijn de eerste oriënterende gesprekken reeds gevoerd. De publieksactiviteiten zullen bestaan uit lezingen, concerten en andere bijeenkomsten, waaronder cursussen en veelal door derden worden uitgevoerd.

4 Bedrijfsvoering

Het Luther Museum is gevestigd in de bestuurskamers, gang en aanpalende kerkzaal van de Wittenberg, het voormalige Evangelisch-Luthers Oude Mannen en Vrouwen Huis (OMVH). Dit is een zeer passende locatie voor het museum. Het is een relatief onbekend gebouw dat nooit eerder voor het publiek toegankelijk is geweest. Het gebouw vormt dan ook een wezenlijk onderdeel van het museum. Een historische locatie brengt echter ook nadelen met zich mee en dan met name op het gebied van toegankelijkheid. Naast het verbeteren van de veiligheid met een camerasysteem, denkt het museum in

deze beleidsperiode vooral aan het vergroten van de toegankelijkheid voor mensen met een beperking. De huidige lift voldoet niet aan de eisen die aan Integrale Toegang worden gesteld. Voor de opening van het museum zal vooral gedacht worden aan praktische oplossingen als het plaatsen van extra leuningen en het verbeteren van de toegangsdeuren. Deze dienen wellicht deels vervangen te worden door bijvoorbeeld glazen vouwdeuren.

Een deel van de exploitatie zal worden gedekt door verhuur van de Kerkzaal. Dit zal deels commercieel gebeuren en deel non-commercieel door de Diaconie. Voor de experimentele openstelling in het najaar van 2018 zullen gelden ter beschikking worden gesteld door de Diaconie. Voor randprogrammering, waaronder concerten, zal vooral worden samengewerkt met derden.

In de nieuwe opstelling van het museum wordt gedegen rekening gehouden met de veiligheid van de collectie. Zo zal de collectie voor een groot deel te zien zijn in op maat gemaakte vitrinekasten. Ook is in de opstelling rekening gehouden met de verhuur van het museum. Een gebruikersreglement zal worden opgesteld. In de komende beleidsperiode zal minimaal jaarlijks geëvalueerd worden of de veiligheid van de collectie voldoende is gewaarborgd.

Het bestuur past de Governance Code Cultuur toe en heeft gezien de omvang gekozen voor het bestuursmodel. Tot de opening delegeert het bestuur taken aan de aangestelde kwartiermaker. In overleg met hem zal ook gekeken worden wat de toekomstige organisatiestructuur dient te zijn. De kwartiermaker zal in ieder geval aanblijven tot en met de opening van het museum in april 2019.

De personele basis van het museum zal worden gevormd door vrijwilligers. Een aantal van hen heeft zich reeds gemeld uit de Lutherse achterban. Gekeken moet worden of er voldoende vrijwilligers beschikbaar zijn om het museum vier dagen per week te openen. Er zijn verschillende alternatieven voorhanden waarbij gekeken zal worden in hoeverre hierbij aansluiting gevonden kan worden bij de werken van de Diaconie. Te denken valt aan de inzet van vluchtelingen, ouderen en jongeren, aansluitend op de aandachtspunten die in het beleid van de Diaconie zijn geformuleerd. Jongeren zouden ook bij het museum betrokken kunnen worden in de vorm van stageplaatsen. Dat is in eerste instantie niet bedoeld vanuit economische motieven, maar vooral vanuit de gedachte om jongeren de kans te geven ervaring op te doen. De betaalde staf van het museum zal beperkt zijn. In de komende beleidsperiode zal het personeels- en vrijwilligersbeleid verder dienen te worden uitgewerkt. Ook moet gekeken worden of het haalbaar is onderzoek betaald te laten uitvoeren door derden. Het museum streeft naar goed werkgeverschap. Dit zal zich niet zozeer uiten in een royale financiële beloning, maar vooral in secundaire arbeidsvoorwaarden als trainingen, een jaarlijks uitje en gratis deelname aan bijeenkomsten.

Kleine instellingen als het Luther Museum zijn relatief kwetsbaar als het gaat om automatisering. Terwijl grote instellingen beschikken over een eigen It-er, zal het museum het zonder moeten stellen. Het museum zal wel kiezen voor een vaste toeleverancier die de benodigde infrastructuur zal installeren en waarmee ook een onderhoudscontract zal worden afgesloten. De website zal bij de opening bescheiden zijn. Gekeken zal worden of deze uitbreiding nodig heeft. In de komende beleidsperiode zal ook gekeken worden in hoeverre het wenselijk en mogelijk is om het collectieprogramma ADLIB om te zetten in een publieksvriendelijke vorm, online dan wel offline.

Aangezien een deel van de collectie in langdurig bruikleen aan het museum is toevertrouwd, is een adequate verzekering van de collectie nodig. In overleg met de verzekeraar zal worden gekeken of de beveiliging voldoet aan de eisen die de verzekeraar stelt. Naast het verzekeren van de collectie dienen minimaal aansprakelijkheidsverzekeringen te worden afgesloten voor het bestuur, bezoekers en medewerkers. Per beleidsperiode zullen de lopende verzekeringen worden geëvalueerd. Bij het schrijven van dit beleidsplan zijn er nog een groot aantal vragen ten aanzien van de exploitatiebegroting en de projectbegroting.

5 Samenvatting Beleidsplan 2019-2022

In de eerste beleidsperiode staat het Luther Museum voor grote uitdagingen. De eerste grote uitdaging is de opening van het museum in april 2019. Daarnaast zal gebouwd moeten worden aan een stabiele museale organisatie, inclusief opname in het Nederlands Museum Register en het verkrijgen van de Culturele ANBI status. Door openstelling van het museum vier dagen per week zal het museum aan zijn belangrijkste missie-doelen voldoen: het publiek kennis laten maken met het kunstbezit van de Lutherse Kerk, maar ook met Lutheranisme in Nederland en Amsterdam, de rol van de Wittenberg als bestuurscentrum en de werken van de Diaconie in het verleden en heden.